

Motius de l'excavació del Pla de les Tenalles a Granyanella (Segarra)

JORDI PÉREZ I CONILL

Arquedòleg

Des de fa temps coneixíem l'interessant càlats que aparegué al Pla de les Tenalles de la Mora, Granyanella, Segarra. Quan vàrem veure per primera vegada aquesta peça ens vàrem quedar estorats pels estrets parallelismes que presentava el disseny d'una au amb d'altres aparegudes al Tossal de les Tenalles de Sidamon, Pla d'Urgell, en el transcurs de les excavacions de l'Institut d'Estudis Catalans el 1915.

Posteriorment, un dia, vàrem anar a Tàrrrega a dibuixar el càlats de l'au amb la finalitat de tenir les dades suficients per comparar-lo més d'aprop amb el càlats i la imitació de cràtera del Tossal de les Tenalles. Llavors ens interessàrem molt més per l'assentament degut a la presència en una vitrina a l'Ajuntament de ceràmica de vernís negre que es podia situar ben bé fins a mitjan segle II a.C. Aquella forma 49, segons la classificació de Lamboglia, havia estat reestudiada per Morel i quedava fixada en la primera meitat del segle II a.C.

L'assentament del Pla de les Tenalles podia presentar unes dates tardanes posteriors a la Segona Guerra Púnica (218-202 a.C.) que en l'ànim de la investigació de la cultura ibèrica ilergeta significava una dada clau que era una autèntica frontera històrica des

que A. Duran i Sampere i J. Colominas escribiren que el Tossal de les Tenalles havia estat destruït pels «moviments de les legions al voltant de la cobejada Ilerda».¹ Darrerament les referències a aquesta data tornaven a ser paleses com a resultat de les excavacions al Molí d'Espígol de Tornabous, Urgell.²

Com ja exposarem en el 8è. Colloqui de Puigcerdà³ és un fet evident que la Segona Guerra Púnica no és determinant, d'una manera immediata, pels ilergetes. Sobre aquest fet hi ha nombroses mostres:

— En primer lloc hem de dir que en el transcurs de les excavacions de l'Institut d'Estudis Catalans el 1915 es trobaren restes de ceràmica sigil·lada a Fogonussa de Sant Martí de Maldà, Urgell, al Tossal de les Tenalles de Sidamon, Pla d'Urgell i al Tossal del Mor de Tàrrega, Urgell.⁴

— En segon terme polem afegir que quan J. Barberà fa l'estudi de la ceràmica de vernís negre del Tossal de les Tenalles observa, entre tot el material provinent d'aquella excavació, un fragment de Dresel 1.⁵

— També i en aquesta perspectiva veiem com E. Sanmartí troba als dos primers estrats de la Pedrera de Vallfogona de Balaguer, Noguera, la presència del taller de les petites estampetes i de la pàtera de les tres palmetes radials.⁶

— Darrerament comptem amb la tesi doctoral de F. Gracia, sobre la ceràmica de vernís negre del Molí d'Espígol, Urgell, que allarga l'ocupació d'aquest lloc fins a ben entrat el segle II a.C.⁷

1. COLOMINAS, J., DURAN I SAMPERE, A.: «Restes de poblats ibèrics al Pla d'Urgell i Segarra», Anuari de l'IEC, vol. VI, Barcelona, 1915-1920, pàgs. 606-616.

2. MALUQUER DE MOTES, J.: «Molí d'Espígol, Tornabous», a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, edit. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982.

3. PÉREZ I CONILL, J.: *El Pla de les Tenalles (Granyanella, Segarra) i la fi de l'hàbitat ibèric excavat a la Ilergècia Oriental*, comunicació en premsa presentada al VIII Colloqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà.

4. COLOMINAS, J., DURAN I SAMPERE, A.: *Restes de poblats...*, op. cit., nota 1.

5. BARBERÀ, J.: «La cerámica barnizada de negro del poblado ilergeta del Tossal de les Tenalles de Sidamunt (Lérida)», rev. *Ampurias*, vol. XXVI-XXVII, Barcelona, 1964-1965, pàgs. 135-165.

6. SANMARTÍ GREGÓ, E.: «El taller de las pequeñas estampillas en la Península Ibérica», rev. *Ampurias*, vol. 35, Barcelona, 1973, pàgs. 135-173.

7. GRACIA ALONSO, F.: *Las influencias mediterráneas y el momento de plena formación de la Cultura Ibérica en Cataluña. (Las cerámicas áticas y de barniz negro del poblado ibérico del Molí d'Espígol-Tornabous-Urgell)*, resumen de la tesis doctoral, edit. Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

— Tanmateix la notícia d'alguns altres assentaments a la vall de l'Ondara com els Cortals de Cervera, Segarra, que traspassa aquesta frontera històrica a la qual ens referiem anteriorment.⁸

— En darrer terme les dades del Pla de les Tenalles en són un exponent més.

Totes aquestes aportacions ens indiquen que els assentaments íbers, pel que s'ha excavat i publicat, no necessàriament troben en la Segona Guerra Púnica el moment determinat de la fi de la seva ocupació. Hi ha assentaments que s'abandonen definitivament amb anterioritat i d'altres amb posterioritat. Tanmateix el comportament dels ilergets en el transcurs de la Segona Guerra Púnica no està gaire clar, encara, des de la perspectiva arqueològica.

Aquest va ésser un dels motius fonamentals que d'entrada va provocar-nos l'interès per aquest assentament. Avui ens preguntem, entre d'altres qüestions, quan es produeix l'abandó definitiu del Pla de les Tenalles i com es produeix o produeixen i comporten les darreres fases d'ocupació.

Amb la mesura que l'interès per l'assentament anava creixent ens endinsàrem en la bibliografia que es coneix i que parla del Pla. Molt ràpidament observàrem que els moments més antics es podien situar en un moment imprecís de la segona meitat del segle iv a.C. degut a la presència d'un fragment de ceràmica àtica de figures roges.⁹

Posteriorment, repassant la Memòria de P. Villalba comprovàrem que hi havia una seqüència de materials que ens emplenava el s. iv a.C. tot destacant una fibula d'apèndix cabdal, principi del segle III a.C. amb ceràmica de vernís negre com una espècie 2540 de Morel. Fins i tot algun fragment d'un llavi de kilix marcat per l'interior i l'exterior,¹⁰ tipus Inset Lib que podem datar al final del segle v a.C. i principi del segle iv a.C.

8. LAFUENTE, A., LÓPEZ, J. B.: «Els Cortals (Cervera): Aproximació a l'estudi de dues sitges ibèriques», *Miscel·lània Cerverina*, V, Cervera, 1987, pàgs. 11-31, V làmines.

LÓPEZ, J. B. LAFUENTE, A.: «La vall de l'Ondara (Segarra): Noves troballes i revisió dels jaciments ibèrics», *Recerques. Terres de Ponent*, IX, Lleida, 1988, pàgines 97-106.

9. VILLALBA, P., TOS, J.: «Pla de les Tenalles, Granyanella», a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, edit. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982, pàg. 264.

10. VILLALBA, P.: *El Pla de les Tenalles (memòria)*, campanyes 1978-1981.

Aquest conjunt de materials, entre d'altres, ens presenta la probabilitat d'un ampli període d'ocupació d'aquest lloc que s'hauria de definir i analitzar, concretant les diverses fases d'ocupació per tal de comparar-les amb d'altres assentaments de la Ilergècia, almenys els més propers. Aquest és un motiu més que ens esperona en la nostra tasca al Pla de les Tenalles.

I això ho dic perquè estem convençuts que el Pla es troba totalment vinculat al món ilerget i abocat totalment a la dinàmica dels altres assentaments que coneixem. Una altra bona mostra n'és el mateix càlats del qual hem parlat al principi i del qual, a més, es troba un paral·lel amb un altre càlats del Molí d'Espígol de Tornabous amb un disseny d'aus que continua marcant les mateixes característiques que apareixen al Pla de les Tenalles i al Tossal de les Tenalles.

El fet que el Pla de les Tenalles, pel que podem dir avui dia, presenti un moment d'inici ja en una plena fase de desenvolupament de la cultura ibèrica ilergeta ens endinsa en tota la problemàtica que se'ns ofereix sobre el seu caràcter.

Totes aquestes raons i el fet que aquest assentament havia estat en curs d'excavació i que presentava moltes qüestions no resoltes, tot i el treball que s'havia fet, ens va fer pensar en la necessitat de plantejar-nos una acció que en principi ha consistit en posar al dia l'assentament.

Element per a una discussió

En iniciar aquest treball hem parlat d'uns materials de vernís negre: formes 28 i 49 de Lamboglia, sèrie 2642 —tipus C1 i sèrie 3311— tipus C1 de Morel respectivament que ens situen en un marc cronològic de traspàs entre la darrerïa del segle III a.C. i la primera meitat del segle II a.C. De tota manera no podem deixar de tenir en compte alguna qüestió que pot presentar elements de discussió.

E. Sanmartí en el seu treball sobre la ceràmica campaniana d'Empúries i de Roses ens fa notar que a l'estrat 3 de la Ciutadella de Roses aparegué un peu que podia relacionar-se amb la forma 49 de Lamboglia i que aniria associat amb el taller de la pàtera de les tres palmetes radials de Rhode datat a mitjan segle III a.C. Alhora en el mateix treball també ens fa notar que la forma 28 està

molt ben documentada a Rhode i que es va produir en la mateixa colònia.¹¹

Darrerament F. Gracia no accepta la hipòtesi que la forma 49 es trobi emparentada amb el taller de Rhode, pel fet que aquesta forma apareixeria fora de l'àrea del Laci «ex novo». Tanmateix afegeix que aquesta forma es troba representada a Catalunya i al sud de França al final del segle III a.C. i principi del segle II a.C. i principi del segle II a.C. amb una tradició que imitaria les formes del Laci en lloc de les d'origen àtic.¹²

Amb aquesta qüestió s'obre tot un apassionant debat sobre la personalitat i origen dels gàlibs amb els quals tractem i la variació de les seves formes. En definitiva, la necessitat d'establir autèntiques taules de formes i l'estudi de les pastes es fa molt urgent. Nosaltres ens mantenim amb els plantejaments de Morel, encara que les nostres formes no responguin plenament amb les exposades a la taula de Morel. Tot i això hi trobem una estreta relació.

11. SANMARTÍ GREGÓ, E.: «La cerámica campaniense de Emporion i Rhode», *Monografies Emporitanes*, IV, Barcelona, 1978. Vegeu núm. 116, pàg. 84 i la làmina 93.

12. GRACIA ALONSO, F.: *Precisiones sobre la cronología del momento final del poblado ibérico del Molí d'Espigol (Tornabous)*, VII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Prehistòria i Arqueologia de la Conca del Segre, Puigcerdà, 1986, pàgs. 178-184.

